

I

Iubirea nebună a lui Dumnezeu și misterul tăcerii Sale

1. Realitatea ateismului

Suferința nevinovaților constituie un dosar împovărat în care tăcerea lui Dumnezeu și lipsa intervenției sale devin proba unui eșec. În piesa lui Sartre, Goetz strigă: „Oare mă auzi, Dumnezeu surd?” Iar dacă Dumnezeu tace, cum va putea omul să-L asculte? Și oare tăcerea lui Dumnezeu în istorie nu e semnul că El este absent, sau poate chiar inexistent? Toate „făgăduințele neîmplinite” vorbesc despre ineficacitatea existențială a religiei.

La vârsta maturității, spiritul critic gândește asupra destinului uman și descoperă în aspirațiile religioase alibiul propriilor sale scăderi. Muncit de singurătate și de probleme insolu-

bile, omul își exercită funcția fabulatorie, îl inventează pe Dumnezeu, face din El „plomba” ignoranțelor omenești și lansează ipoteza unei explicații ultime pe lumea cealaltă. Azvârlit într-o lume aparent ostilă și absurdă, omul cedează și caută să evadeze înspre un orizont mai mângâietor. Visarea afectivă și teama în fața realității determină în el atitudinea retractilă despre care vorbește Freud, fugă spre pântecul matern, înspre arhaitate și nivelele prelogice: „Sunt asemenea unui copil în pântecul mamei sale și nu doresc deloc să mă nasc. Îmi e suficient de cald în locul în care mă aflu”, mărturisește scriitorul rus Rozanov.

Dumnezeu apare ca proiecție a imaginii unui „Tătic” care îl protejează pe om de riscuri, de înfruntarea realității și de responsabilitatea unor alegeri curajoase. Este un Dumnezeu „util”, soluție pentru situațiile-limită și garanție a eternității în sensul pariului făcut de Pascal. Prin juxtapunerea dintre lumea aceasta și lumea cealaltă rezultă o pierdere de energie necesară pentru înălțarea cetăților omenești; oare creștinismul nu este, potrivit spuselor ironice ale lui Nietzsche, „un platonism pentru vulg”, acel faimos opium care consolează și amortește responsabilitățile foarte clare ale vieții pământești?

Trebuie să admitem răspândirea masivă a ateismului transformat într-o realitate mondială care desenează noul chip al epocii noastre,

strecurându-se în toate sectoarele vieții obștești. Structura mentală și afectivă a vremii noastre este specific atee. Aflat la Geneva la sfârșitul războiului, Sartre declara: „Domnilor, Dumnezeu este mort.” De atunci încolo „ateismul este un umanism”; ce să faci cu Dumnezeu? După cum spune Malraux, „Dumnezeu a murit și prin urmare omul s-a născut”. La care Merleau-Ponty adaugă: „Conștiința morală piere în contact cu absolutul”; adevărata demnitate umană ne cere să „trecem din cerul ideilor pe pământul oamenilor”.

Presiunea mediului social și a culturii secularizate este atât de mare, încât, pur și simplu, omul nu mai este interesat de religie. „Faptul că s-ar putea ca cineva să locuiască în cer nu îl privește pe om”, afirmă Simone de Beauvoir; „Dumnezeu? Nu mă gândesc niciodată la El”, mărturisește imperturbabil Françoise Sagan...

Principalul argument se sprijină pe sensul primar al vieții și pe aparenta lui absurditate. În filmele sale, Bergman transpune tăcerea lui Dumnezeu în relațiile dintre oameni. În *Jocurile verii*, Maria, care și-a pierdut logodnicul, declară sfidător: „De vreme ce Dumnezeu nu Se ocupă de mine, nici eu nu mă ocup de El.” La Antonioni, lumea pare definitiv închisă. În *Blow-Up*, totul pare pentru o clipă împietrit, imobilizat de obiectivul camerei de filmat și dispare deodată, lăsându-l pe om în singurătatea sa populată de iluzii.

În mentalitatea modernă, într-o lume post-creștină, desacralizată și secularizată, Dumnezeu nu mai are loc, iar Evanghelia nu mai este auzită. Spectacolul credinței nu mai încântă pe nimeni, iar în lumea aceasta nu se petrece nimic și nu există nici o urmă de miracol. Credința religioasă apare ca un stadiu infantil al conștiinței umane, fiind înlocuită avantajos prin tehnică, psihanaliză și solidaritate socială.

Civilizația actuală nu se întoarce defel împotriva lui Dumnezeu, dar alcătuiește o umanitate „fără Dumnezeu”. Cum spun sociologii, „ateismul s-a masificat” fără să treacă prin vreo ruptură. Ființele trăiesc la suprafața lor însele, acolo unde, prin definiție, Dumnezeu este absent. În zilele noastre a deveni ateu nu înseamnă a alege și, cu atât mai puțin, a nega, ci a te lăsa condus, pentru a trăi în rând cu lumea. Pentru omul obișnuit, a fi religios, indiferent sau ateu este, până la urmă, o chestiune de temperament, dacă nu chiar de opțiune politică.

2. Insuficiențele ateismului

Ateismul produce un argument clasic: cunoașterea lui Dumnezeu presupune darul credinței, pe care nici un ateu nu l-a primit. Or, cuvântul Evangheliei conform căruia lumina lui Hristos luminează pe tot omul care vine în lume

(Ioan 1, 9) răspunde acestei obiecții, arătându-ne că simplul refuz de a conferi rațiunii puterea exclusivă asupra întregii cunoașteri operează în spiritul omenesc o deschidere capabilă să presimtă, cel puțin, misterul „alterității” lui Dumnezeu. Potrivit lui Pascal, ruptura echilibrului provine din „două excese: a exclude rațiunea sau a nu admite decât rațiunea”, iar Chesteron notează, în *Sfera și Crucea*, că „nebunul a pierdut totul, în afară de rațiune”. Dacă păstrăm doar rațiunea, refuzând intuiția, imaginația și supraconștiința contemplativă, ne situăm unilateral pe planul obiectivat al conceptelor. O asemenea abstracțiune cerebrală nu va atinge niciodată sfera Transcendentului, a Ființei vii care este Dumnezeu. Ea ar nega cel mult o doctrină teologică, un sistem filosofic, un concept – lucruri fără importanță, căci sunt situate *dincoace* de misterul divin.

Ateismul concret, nevertebrat, dar practic, nu are nici un conținut metafizic propriu și nu oferă în chip suficient nici o explicație constructivă asupra existenței. Iată de ce ateismul academic nu se așază la capătul unei reflecții, ci doar la începutul acesteia, sub forma unei afirmații gratuite. Contestația filosofică nu intervine decât *a posteriori*, pentru a-și justifica pozițiile sau pentru a invoca vreun alibi.

Într-o asemenea ambianță, străvechea neliniște în fața morții nu-i mai spune omului mare lu-

tă de veritabilă dialectică lipsește demonstrația marxistă de orice putere de persuasiune filosofică. Marxismul rezolvă problema lui Dumnezeu fără măcar să o fi pus în chip corect și o înlocuiește prin crezul său: „Cred în materia auto-suficientă, infinită, necreată și străbătută de o mișcare veșnică”; or, noțiunea de automișcare este, filosofic vorbind, una dintre cele mai mari absurdități.

Aflați pe culmea optimismului lor simplist, doctrinariii nu vor să știe în ce măsură ateismul este dificil, tragic, inconsecvent. Peguy o spune: „Într-adevăr, trebuie să te forțezi ca să nu crezi...” Doar demitizarea sistematică a ateismului i-ar putea zdruncina certitudinea inexistenței lui Dumnezeu.

Filosofia existențialistă pare mai degrabă nostalgică decât agresivă. „Omul este un zeu neputincios”, spune Heidegger. Rigorismul kantian „sartrizat” intervertește argumentul ontologic cu un insucces identic: Dumnezeu contrazice absolutul exigenței etice, deci Dumnezeu nu are cum să existe.

Orice ateism care nu ascultă de propria sa lege imanentă, de absența unei certitudini absolute, devine – în lipsa Absolutului tocmai negat – o negație ilicită. Pentru a depăși această slăbiciune, el își construiește propriul mit. Logica lui lăuntrică îl face să treacă la anti-teism militant care denotă o stare pasională perfect patologică. Biblia oferă o viziune lucidă care demonstrează

că nu religia, ci dimpotrivă, ateismul operează alienarea spiritului uman. Potrivit etimologiei cuvântului ebraic, „a nu crede” înseamnă a nu-I spune lui Dumnezeu *amin*, a-I refuza deci existența. Iată un diagnostic medical: *Zis-a cel nebun în inima sa: „Nu este Dumnezeu”* (Psalmi 13, 1) – sau, cum spune Fericitul Augustin: „Ateismul este sminteala unei minorități.” De atunci încoace, el ni se impune prin masivitatea cantității. Dacă, pentru psihologi, nebunia este pierderea funcției Realității, atunci ateismul este pierderea categorică a funcției Realității transcendente.

După Sfântul Iacov, *și demonii cred și se cutremură* (Iacov 2, 19); tremură pentru că au impresia că se opun lui Dumnezeu. În realitate, ei nu se opun lui Dumnezeu, ci unui obiect al imaginației lor, căci Dumnezeu nu ar putea fi *cunoscut* ca un dușman sau ca un Adversar. Rugăciunea lui Manase spune că „Dumnezeu a ferecat abisul demonilor” pentru că aceștia sunt închiși în genunea absenței lui Dumnezeu. Și omul se poate închi-de pe sine în absența Transcendentului, iar vidul tragic al inimii lui îl adâncește într-o mereu mai violentă și nesăbuită negare a lui Dumnezeu.

3. Insuficiențele creștinismului istoric

Marii teologi, dimpreună cu părinții Conciliului Vatican II, afirmă că teologia ultimelor

veacuri a pierdut simțul misterului, s-a constituit într-o speculație abstractă *despre Dumnezeu*, încetând să mai fie gândire vie *întru Dumnezeu*. Marcel More o spune în felul său: „Cuvântul unor oameni care s-au tolănit, nu știu cum, dar foarte comod, peste Cruce, nu mai poate avea nici o trecere...”

Potrivit *Rugăciunii pe Acropole* a lui Renan, religiile ar fi muritoare. Se poate adăuga că și sistemele teologice sunt muritoare și tocmai acesta este înțelesul formulei care străbate lumea de astăzi: „Dumnezeu a murit.” A murit Dumnezeul unei anumite teologii, aceasta fiind moartea unei concepții curente despre Dumnezeu, înțeles ca obiect aproape fizic situat la periferia spațiului cosmic, într-o pură exterioritate care face din el un Stăpân înfricoșător.

Sfântul Chiril al Alexandriei a înlocuit dialectica greacă: „Stăpân/sclav” prin dialectica Evangheliei: „Tată/fiu”. Or, într-o anchetă asupra *Problemelor misionare* de astăzi, F. Boulard citează mărturisirea unui preot: „Creștinii mei... Îl consideră pe Dumnezeu ca pe un Dumnezeu îndepărtat, Căruia trebuie să I te supui în măsura posibilităților, nu atât din dragoste pentru El, cât din teama de a nu ajunge în iad. Dumnezeu nu este Tatăl... Nu, Dumnezeu este Cel care a dat cele 10 porunci negative: Să nu faci! Concluzia: Dumnezeu este Cel care te împiedică să fii fericit.” Într-o altă anchetă, publicată de „Réa-

lité”, un inginer spune: „Dumnezeu este trist, El reprezintă tot ceea ce nu avem dreptul să facem. El șade în acele locuri întunecate unde ard lumânări, unde vezi femei ponosite și auzi interdicțiile iezuiților...”

Ideea total falsă pe care creștinătatea însăși și-a făcut-o despre Dumnezeu a accentuat puternic revolta celor din afara Bisericii. Imaginea lui Dumnezeu s-a identificat cu imaginea regelui pământean și cu attributele ei: demnitate, majestate, putere. În Evul Mediu, popoarele au fost adesea convertite în masă, ca niște comunități politice chemate la ordinul suveranilor și sub ascuțișul sabiei. Ideea de Dumnezeu a devenit garanția edificiului social-politic. Necredința secolului al XVII-lea s-a afirmat ca reacție la scandalul unui Dumnezeu impus și al unei religii forțate.

În teologia scolastică vedem cum eternitatea divină pietrificată strivește viitorul ca un fel de streășină supratemporală. Filosofii pun întrebări tulburătoare: dacă totul este predestinat, de ce să te mai rogi și la ce bun să mai ceri? De îndată ce a fost conceptualizată în termeni cauzali, gratuitatea mântuirii – acest minunat mister al Iubirii lui Dumnezeu pe care Reforma îl descifrează în Biblie și la Sfinții Părinți – s-a transformat, din păcate, în teribila doctrină a dublei predestinări. Iar dacă astăzi se caută corectarea acesteia – vorbindu-se despre mântuirea tuturor, în ideea că